

مقدمه‌ای بر ضرورت تأسیس سازمان

یکپارچه مدیریت و عمران در محدوده شبکه آبیاری

مقدمه‌ای بر ضرورت تاسیس سازمان یکپارچه

مدیریت و عمران در محدوده شبکه آبیاری

بهزاد : نعمت‌صوفی

مهندس کشاورزی - کارشناس مهندسی مشاور

### پیش‌گفتار

اراضی واقع در شبکه‌های آبیاری دارای ویژگی‌هایی در تولید هستند که سبب تفاوت آنها با سیستم‌های قدیمی تر تولید کشاورزی میگردد. این ویژگی‌ها مشتمل بر موارد اجتماعی و فنی بوده و فقط در صورت توجه دقیق به آنها میتوان انتظار داشت به نوعی نظام هماهنگ و دارای قابلیت کنترل و بدنبال آن به بهره‌گیری بهینه از منابع دست‌یافت.

این نظام جدید باید ویژگی کارآئی در تولید کشاورزی و پذیرش مدیریت علمی نوین را توأم "دارا" باشد. در نتیجه حصول به این ویژگی‌ها اراضی داخل محدوده شبکه آبیاری از بهره‌وری اقتصادی لازم برخوردار میگردد.

مجموعه این عوامل در نحوه اداره آن بخش از اراضی که در پوشش شبکه آبیاری نوین قرار گرفته است، نگرش جدیدی را ایجاد میکند که نتیجه مستقیم احداث شبکه آبیاری میباشد. شرایط جدید مشکلات مختلفی را بوجود آورده است که پاره‌ای از آنها مربوط به احداث شبکه نوین آبیاری و پاره‌ای دیگر در اثر عوامل وابسته به آن است. در راستای رسیدن به راه‌حل‌های معقول همواره این هدف باید مدنظر قرار گیرد که تا حدود امکان مشکلات فعلی تولید کشاورزی در این محدوده‌ها مرتفع گردد و فقط در این صورت است که می‌توان در جهت اعتلاء کشاورزی و تغیر سیمای روستا گام برداشت. مهم‌ترین مسائل قابل

ذکر در این راستا بشرح زیر میباشد :

### ۱- مسائل انسانی

آن چه در اینجا بعنوان مسائل انسانی شناخته میشود تنها موضوع بررسی های کلاسیک جامعه‌شناسی روستائی نیستند. بلکه علاوه بر آنها، منظور بررسی عامل انسانی موثر در تولید نوین کشاورزی است که در شرایط جدید وضعیت این عامل با گذشته تفاوت میکند. به بیان واضح تر اینکه با ایجاد شبکه آبیاری اوضاع گذشته یعنی سازمان قدیمی روستا دستخوش تغییر میگردد، مراکز سکونی بزرگتری هم که در محدوده شبکه‌های آبیاری نوین قرار دارند بدلائل مختلف گسترش میابند و گرایش به شهر شدن پیدا میکنند. و در ادامه این روند علاوه بر جمعیت تولیدکننده کشاورزی در اغلب موارد مشاغلین دیگری نیز بسته به موقعیت منطقه و نیازهای جدید در مناطق سکونی جای میگیرند. بنموارد فوق باید عامل افزایش جمعیت در نتیجه زاد و ولد را نیز اضافه نمود.

مجموعه این عوامل در کلیه مراکز جمعیتی اعم از انواع قدیمی تر و یا مراکز اسکان جدید نابسامانی های خاص خود را بهمراه میآورد.

در شرایط توسعه لزوم بررسی ساختار جمعیتی متعلق به هر یک از بخش های اقتصادی در هر ناحیه و در کل سطح زیر پوشش شبکه آبیاری و نیز ارتباط این ساختار با عوامل خارجی مورد نظر است و راستای مطالعات باید در جهت بسامان نمودن ساختار جمعیتی و احداث مراکز اسکان به نحوی باشد که مطلوب ترین نتایج از آن حاصل آید. واضح است که نحوه اجرای این امر نوع خاصی از فن مشاوره را طلب میکند که ضمن جدایی ظاهری آن از مسائل

---

۱ بعنوان مثال وجود شهرهایی که در داخل محدوده شبکه و یا نزدیکی آن قرار دارند.

شبهه آبیاری ، متاء شرازآن و مؤء شرببر آن است .

## ۲ - مسائل فنی شبهه آبیاری

در مقاله‌ای که در سال ۱۳۶۸ با عنوان مشکلات و مسائل شبهه آبیاری و رامین توسط نگارنده منتشر گردید (۱) ، لزوم بررسی و اصلاح این شبهه خاص و مشکلات آن شرح داده شد . در اینجا ذکر این نکته لازم است که تجارب احداث شبهه آبیاری در نقاط مختلف کشور ، نشان داده است که همواره انتقال آب از منابع آب به میزان افزون تر ، به زمین های کشاورزی قدیمی یا آنها که جدیداً آباد شده اند با مسائل و مشکلات فنی همراه است . از طرف دیگر ضرورت تولید کشا و رزی بیشتر و عمران اراضی جدید و بازسازی اراضی قدیمی بجای خود باقی است . پس باید به حل این مشکلات جدید اقدام نمود در این راستا باید با مشکلات ویژه‌ای که برای هریک از شبهه‌های جدید آبیاری و پس از احداث آنها بوجود می آید بطور مستقل برخورد شود . بدینی است بررسی مشکلات شبهه آبیاری نوین در جهت اصلاح آن و وظیفه‌ای جدا از مدیریت بهره برداری شبهه ولی مکمل ویاری دهنده آن میباشد . پس باید سازمان <sup>مستقل و باصلاحات</sup> ~~مستقل~~ این وظیفه را بنهاده گیرند .

## ۲ - مسائل فنی و اقتصادی تولید کشا و رزی

اهل فن بخوبی میدانند که تنها با تامین آب برای زمین ها بکمک روش های مدرن نمی توان انتظار داشت که توسعه کامل ناحیه‌ای امکان پذیر شود . تولید کشا و رزی به عوامل متعددی بستگی دارد که هریک موضوعی مستقل و وظیفه سازمان ویژه‌ای را تشکیل می - دهد . لزوم تاسیس سازمان هائی که نقش ویژه‌ای را در امور مختلف کشا و رزی ایفا میکند بعنوان مثال مؤسسه اصلاح بذر و ببال ، سازمان بررسی آفات و بیماریها و نظامر آن که

درگزارش های قبلی مشاوران ذکر شده اند و در اینجا از تکرار آنها خودداری می گردد.

موضوع مهم دیگر بررسی های مربوط به اقتصاد تولید کشاورزی در محدوده شبکه

آبیاری است که لزوم کاربرد دقیق تر آن در محدوده بهره برداریهای مدرن آبیاری احساس

میگردد. با تاسیس یک سازمان سنجش اقتصادی در قالب سازمان عمرانی که در محدوده شبکه

آبیاری ایجاد خواهد گردید، باید تمام ارکان تولیدی و نهادهای عمرانی داخل شبکه

مرتبا " مورد سنجش قرار گیرند و اثرات عوامل مختلف و نهادهای کشاورزی بطور

مآلانه معلوم گردد. این امر کمک کاربرد روشها و ابزارهای جدید کاملاً امکان پذیر

بوده و نتایج حاصله از این سنجش های اقتصادی میتواند راهنمای موشری در نحوه مدیریت

سیستم باشد و تا حدود زیادی از خطاهای احتمالی در آینده جلوگیری نماید.

#### ۴ - مسائل زیست محیطی

توسعه و عمران مناطق طرح از طریق احداث شبکه آبیاری همراه با بکارگیری فنون

دیگر کشاورزی مانند بسیاری از پدیده های دیگر تمدن معاصر، مسائل زیست محیطی را به

همراه آورده است. مسائل زیست محیطی جدا از مسائل ذکر شده قبلی یعنی مسائل انسانی،

فنی، اقتصادی نبوده و با بررسی دقیق مسائل فوق الذکر و اعمال راه حل های معقول،

تا حدود زیادی مشکلات زیست محیطی نیز تعدیل میگردد. از نکات قابل ذکر در این بحث

لزوم کاربرد دقیق و مداوم معیارهای کمی و اندازه گیری مداوم عوامل محیط زیست انسان و

شرایط جدید آب و خاک است که در اثر پدیده نو یعنی ورود مقادیر زیادی آب اضافی به

محیط بوجود آمده است. علاوه بر آن استفاده گسترده از نهادهای کشاورزی مانند سموم

دفع آفات و کودهای شیمیایی و اثرات ویژه ای که در محیط زیست بدین مآوردند، قابل بررسی

است. از موارد دیگر قابل ذکر لزوم توجه به حیات وحش است که مورد اخیر جدا از مباحث مطرح شده در این مقاله میباشد.

#### ۵- نحوه گذار از وضع فعلی به شرایط توسعه

کشاورزی نوین ایران در مرحله گذار از روش‌های سنتی به روش مدرن چه از نظر فن و دانش کشاورزی و چه از نظر نوع مالکیت و سیستم‌های مدیریت میباشد. در این مقاله موضوع فقط از جنبه احداث شبکه آبیاری و تولید کشاورزی مورد نظر میباشد و درباره آن بحث میگردد. و در این مورد نخست باید به شرح اجمال وضعیت فعلی مناطق و نظام حاکم بر تولید پرداخت. در شرایط فعلی ایران احداث سد و شبکه آبیاری توسط وزارت نیرو و با اعمال مدیریت از طرف این وزارتخانه صورت میگیرد. باین ترتیب که شناخت و طراحی سد و شبکه آبیاری طی مراحل مختلف بعمل میآید و مشاوران و مهندسان مشاوران و مهندسان و روش متداول اینست که مشاوران زمینه کاری خود را بر اساس وظایفی که وزارت نیرو یا سازمانهای تابعه آن برعهده مشاور گذاشته است، تعیین کرده و کارهای مختلف را طی مراحل که از طراحی شروع و تا تهیه اسناد مناقصه و نظارت بر اجرای ساختمانها خاتمه مییابد انجام میدهد. و در اثنای انجام این کارها معمولاً نحوه بهره‌برداری از منابع آب و خاک بیمان روش قدیمی انجام گرفته و در این مدت هیچگونه اقدامی در جهت راهنمایی کشاورزان و تازمان احداث کامل شبکه آبیاری (که معمولاً مدت زمان آن طولانی میباشد) صورت نمی‌گیرد. چه با پس از احداث شبکه آبیاری نیز سازمان‌های آب منطقه‌ای توجیبی به مسائل فنی داخلی مزرعه ننموده و فقط اقدام به فروش آب به زارعین و با بهره‌برداران دیگر نمایند.

از طرف دیگر وزارت کشاورزی که عهده دار امر ترویج میباشد معمولاً از روند تغییرات حاصله در منطقه در اثر احداث شبکه آبیاری و اثرات متعاقب آن بدلیل اینکه اصولاً این امور توسط وزارت نیرو انجام میگردد، اطلاع پیدائمی کند. نتیجه این رویه بوجود آمدن مسائل و مشکلاتی است که در صفحات قبلی این نوشتار ذکر گردید.

جهت رفع این مشکلات علاوه بر احداث همزمان سد و شبکه آبیاری که لزوم آن مدتهاست براهل فن معلوم گشته است، لازم است تدابیر دیگری نیز بطور تدریجی در مناطق اجرای طرحها صورت گیرد. باین ترتیب که در قطعاتی از اراضی بعنوان مزارع نمونه و با موافقت داوطلبانه صاحبان آنها هم عملیات احداث شبکه مدرن شرایط دیگر توسعه را فراهم آورد، به نحوی که بتوان از تجارب بدست آمده در این واحدها در سایر نقاط نیز استفاده کرد. یادآوری این نکته نیز لازم است که اعمال این روشها باید با احتیاط و دقت فراوان انجام گیرد و در هر زمان برخوردار از کاربرد دانش و تجربه باشد. بدینوسیله انجام این امر نیز فقط در صورت وجود یک سازمان مدیریت یکپارچه امکان پذیر خواهد بود.

فهرست منابع مورد استفاده :

۱ - مقاله مسائل و مشکلات شبکه آبیاری ورامین بهزاد - نعمت صوفی ۱۳۶۸



An Introduction to Exigency  
of Instalation of Unit Management  
on area Under Irrigation Network

"Summary of Paper"

The paper is about the characteristics of area under irri -  
gation network such as :

Human problems, technical problems of network, agro-economical  
problems of production, environmental problems and finally the  
manner of passage from existing condition to development. The  
foundation of the paper is based on above mentioned subjects, and  
special condition in the area under planning which makes them  
different from previous systems. The author, beside to introduce  
these specifications, gives a brief explain about the manner of  
encountering these problems and finally reach to conclusion about:  
how pass from existing condition to development stage. And in  
this subject, author by using all of the above mentioned points,  
recommmend his main opinion which is "Exigency of Instalation of  
Unit Management for the area Under Irrigation Network".